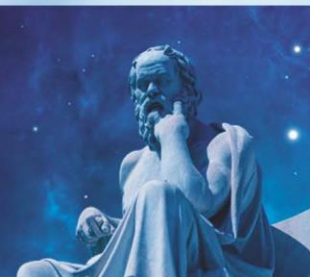

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»

ГУМАНІТАРНИЙ ПРОСТІР НАУКИ: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

30 листопада 2018 р.

Переяслав-Хмельницький

№20

УДК 001
ББК 72В7
Г 94

«Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи»: зб. Матеріалів ХХ Міжнарод. наук. практич. інтернет-конф., 30 листопада 2018 р. – Переяслав-Хмельницький, 2018. – Вип. 20. – 391 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Коцур В.П. – доктор історичних наук, професор, академік НАПН України, ректор ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»;

Енсенів К.А. – кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії держави КН МОН Республіки Казахстан;

Лукашевич О.М. – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та культури України ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», генеральний директор Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»;

Рик С.М. – кандидат філософських наук, доцент, проректор з наукової роботи ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»;

Коцур В.В. – кандидат політичних наук, голова Ради молодих учених університету;

Гайдаєнко І.В. – кандидат історичних наук, учений секретар Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», секретар Ради молодих учених університету;

Вовкодав С.М. – завідувач науково-дослідного сектора «Музей космоса» Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»;

Лукашевич Ю.Л. – старший викладач кафедри професійної освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»;

Вовкодав В.О. – молодший науковий співробітник науково-методичного відділу охорони культурної спадщини Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», відповідальний секретар редакційної колегії.

ISSN 2523-4900

© Рада молодих учених університету
© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

13. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Запорізькій області у 2017 році [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua>.

УДК 502.521:631.452(477.64)

*Олександр Непша, Дар'я Передерій
(Мелітополь, Україна)*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ РОДЮЧОСТІ ГРУНТІВ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Земельному фонду Запорізької області притаманна певна двоїстість: з одного боку, в її ґрунтовому покриві переважають родючі чорноземні ґрунти, з другого – процеси деградації ґрунтів охоплюють практично всю її територію. В цьому важливу роль відіграють фактори, що пов'язані з використанням земель.

Ключові слова: земельні ресурси, ґрунтовий покрив, земельний фонд, зрошувані землі, родючість ґрунту.

The land fund of the Zaporizhzhya region has a certain duality: on the one hand, its soil is dominated by fertile chernozem soils, on the other – the processes of soil degradation cover almost the whole of its territory. In this important role is played by factors associated with the use of land.

Key words: land resources, soil cover, land fund, irrigated land, soil fertility.

Загальний земельний фонд Запорізької області становить 2718,29 тис. га. Переважну більшість з них – 2297,89 тис. га (84,5%) складають сільськогосподарські землі, з яких на сільськогосподарські угіддя припадає 2241,61 тис. га (82,5%) (з них рілля – 1903,58 тис. га). Площа лісів та інших лісовкритих земель в області становить лише 119,29 тис. га (4,4%), землі водного фонду – 174,94 тис. га (6,4%) [2; 9, с. 64–67; 14].

Надзвичайно високий рівень господарського освоєння земель Запорізької області обумовлений наявністю у земельному фонді угідь із родючими ґрунтами, високою щільністю населення та значною концентрацією продуктивних сил.

Зараз на території області налічується 76,46 тис. га сільськогосподарських угідь, які в першу чергу потребують консервації, з них: 55,01 тис. га – деградовані, 21,44 тис. га – малопродуктивні [5, с. 234–235].

Ґрунтовий покрив області представлений такими зональними ґрунтами як чорноземи звичайні мало-гумусні, чорноземи звичайні мало-гумусні малопотужні, чорноземи південні, темно-каштанові та каштанові. Вони розрізняються за умовами залягання, морфологічними ознаками та фізико-хімічними властивостями. В комплексі з зональними, особливо по південній межі області, широко представлені інтрозональні – солонці і солонцюваті ґрунти, рідше – солончаки [6, с. 95–97; 15, с. 269–278].

Агрохімічна характеристика ґрунтів за вмістом гумусу (табл. 1), азоту (табл. 2, 3) фосфору (табл. 4) та калію (табл. 5) за результатами агрохімічної паспортизації для земель сільськогосподарського призначення проводиться раз на 5 років [8, с. 151–164]. Агрохімічна паспортизація проведена Запорізькою філією ДУ «Держґрунтохорона» в Якимівському, Гуляйпільському, Чернігівському, Михайлівському, Василівському районах Запорізької області.

Таблиця 1. Характеристика ґрунтів Запорізької області за вмістом гумусу [2]

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, %
дуже низький < 1,1	низький 1,1-2,0	середній 2,1-3,0	підвищений 3,1-4,0	високий 4,1-5,0	дуже високий > 5,0	
1	2	3	4	5	6	7
0,1	0,7	15,7	43,8	32,9	6,8	3,79

Таблиця 2. Характеристика ґрунтів Запорізької області за вмістом азоту, що легко гідролізується [2]

Площа ґрунтів, %				Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Корнфілд)
дуже низький < 100	низький 101,0-150,0	середній 151,0-200,0	підвищений > 200	
1	2	3	4	5
81,3	18,3	0,4	-	84,5

Зміна зональних ґрунтів на території області відбувається з північного сходу на південний захід. У цьому напрямку збільшується вміст рухомого фосфору, що пов'язано з більш тривалим теплим періодом і більшою сумою активних температур у південних районах і відповідно кращими умовами для проходження мікробіологічних процесів мінералізації фосфатів (табл. 4).

Таблиця 3. Характеристика ґрунтів Запорізької області за вмістом азоту за нітрифікаційною здатністю [2]

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту
дуже низький < 5	низький 5-8	середній 9-15	підвищений 16-30	високий 31-60	дуже високий > 60	
1	2	3	4	5	6	7
-	6,6	34,6	35,4	16,5	6,9	116,3

Таблиця 4. Характеристика ґрунтів Запорізької області за вмістом рухомих сполук фосфору [2]

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Чиріков)
дуже низький < 20	низький 21-50	середній 51-100	підвищений 101-150	високий 151-200	дуже високий > 200	
1	2	3	4	5	6	7
-	-	0,3	6,3	28,2	65,2	179,1

У загальних рисах в цьому напрямку змінюється ступінь забезпеченості ґрунтів обмінним калієм, у середині типів та підтипів ґрунтів залежить від механічного складу та інших особливостей (табл. 5).

Таблиця 5. Характеристика ґрунтів за вмістом рухомих сполук калію [2]

Площа ґрунтів, %						Середньозважений показник, мг/кг ґрунту (Чиріков)
дуже низький < 20	низький 21-40	середній 41-80	підвищений 81-120	високий 121-180	дуже високий > 180	
1	2	3	4	5	6	7
-	8,6	47,6	38,1	4,7	1,0	8,24

Природокліматичні умови, а також нераціональне використання сільськогосподарських земель збільшує площу деградації ґрунтів. Ерозія, засолення, осолонцювання, ущільнення, підтоплення, порушення, зсуви – всі ці види деградації земель характерні для області [10, с. 13–15; 11, с. 85–86] (табл. 6).

Таблиця 6. Динаміка наявності порушених, відпрацьованих та рекультивованих земель в Запорізькій області за 2013–2017 рр. [2;9;14]

Землі	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік
1	2	3	4	5	6
Порушені, тис. га	0	2,239	2,239	2,239	1,473
% до загальної площі території	0	0,1	0,1	0,1	0,05
Відпрацьовані, тис. га	0	0,701	0,428	0,705	0
% до загальної площі території	0	0,03	0,015	0,03	0
Рекультивовані, тис. га	0	0	0	0	0
% до загальної площі території	0	0	0	0	0

Земельному фонду області притаманна певна двоїстість: з одного боку, в її ґрунтовому покриві переважають родючі чорноземні ґрунти, з другого – процеси деградації ґрунтів (табл. 7).

Таблиця 7. Консервація деградованих і малопродуктивних земель в Запорізькій області за 2017 рік [2; 14]

Види земель	Усього земель на початок року		Проведено консервацію		Потребують консервації		Перебувають у стані консервації	
	тис. га	% до загальної площі території	тис. га	% до загальної площі території	тис. га	% до загальної площі території	тис. га	% до загальної площі території
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Деградовані сільськогосподарські землі	23,173	0,85	-	-	1,580	0,05	1,211	0,04
Малопродуктивні сільськогосподарські землі	1,473	0,05	-	-	0,3	0,01	0,01	0,01
Землі запасу	8,887	0,32	-	-	0,3	0,01	0,7	0,02

Рекультивовані землі	-	-	-	-	-	-	-	-
----------------------	---	---	---	---	---	---	---	---

У Запорозькій області всього обліковується 240,7 тис. га зрошуваних земель, в тому числі 17 державних зрошувальних систем, якими забезпечується подача води на площу 227 тис. гектарів та ділянки «малого зрошення» на площі майже 20 гектарів [2; 4; 14].

Збережено зрошення в таких районах області: Василівський, Великобілозерський, Веселівський, Вільнянський, Запорізький, Кам'янсько-Дніпровський, Мелітопольський, Михайлівський, Токмацький, Якимівський [2].

Водні меліорації або зрошувальні меліорації поряд з корисною дією приносять і негативні наслідки. Після дощування сільськогосподарських угідь: відмічаються процеси вторинного засолення, утворення іригаційної кірки, розвивається зрошувана ерозія та ін. [4, с. 35–39; 7, с. 67–70].

В області діє розпорядження голови облдержадміністрації від 18.05.2017 р. №231 «Про забезпечення збереження меліоративних систем і мереж водопостачання» (зі змінами), яким передбачено своєчасне інформування Головного управління Держгеокадастру у Запорізькій області щодо порушення родючого шару ґрунту, своєчасного проведення рекультивациі порушених земель під час демонтажних робіт.

Більшість зрошувальних і дренажних систем в результаті реформування аграрного сектору економіки в більшості своїй передані на баланс сільськогосподарських підприємств та сільських громад, які через брак коштів у місцевих бюджетах та відсутність кваліфікованих кадрів не в змозі забезпечити виконання всіх технічних вимог до їх експлуатації [1, с. 127–132].

Охорона земель Запорізького краю реалізується за допомогою «Програми збереження та відтворення родючості ґрунтів у Запорізькій області на 2014-2018 роки», затвердженої рішенням Запорізької обласної ради від 20.03.2014 №21 [13].

Метою Програми є визначення агрохімічних і токсикологічних показників ґрунтів, рівня їх родючості, призупинення негативних процесів деградації родючості ґрунтів та досягнення бездефіцитного балансу вмісту поживних речовин у ґрунті шляхом застосування ґрунтозахисних технологій, внесення добрив, біологізації землеробства, проведення хімічної меліорації, розробка комплексу заходів з відновлення родючості та адаптування систем удобрення садів до сучасних господарсько-економічних умов, ресурсного забезпечення та кон'юнктури ринку [13].

Механізм виконання програми та її обґрунтування передбачає визначення земельних масивів, на яких необхідно провести хімічну меліорацію за результатами ґрунтово-меліоративного обстеження малопродуктивних ґрунтів у господарствах районів області. Поліпшення фізичних властивостей солонцюватих ґрунтів можливо очікувати через 5-6 років після щорічного гіпсування дозою 3-5 т/га. Отже, отримати прибавку

зерна у межах 4–5 ц/га у перший рік неможливо, тому цей процес досить затратний і потребує бюджетного фінансування [13; 3, с. 105–110;].

Радикальним заходом підвищення родючості ґрунтів є посів багаторічних бобових трав, вирощування сидеральних культур у якості зелених добрив, внесення та заорювання солом.

Основними завданнями Програми є: поліпшення фізико-хімічних та агрохімічних властивостей ґрунтів і відновлення їх родючості шляхом проведення хімічної меліорації; поліпшення екологічного середовища і поліпшення родючості ґрунтів шляхом введення елементів біологізації, і насамперед, вирощування сидеральних культур у якості добрив; правове і наукове забезпечення Програми [13].

Вирішення питання поліпшення якісного стану ґрунтів та підвищення їх родючості залежить від сумління землевласників, землекористувачів та орендарів [12, с. 70–73].

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Василюк Л.А. Каховський магістральний канал як елемент меліоративного навантаження на природний ландшафт / Л.А. Василюк, О.В. Непша // Актуальные вызовы современной науки // Сб. научных трудов. – Переяслав-Хмельницький, 2017. – Вып. 5(13), ч. 2. – С. 127–132
2. Екологічний паспорт Запорізької області за 2017 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://menr.gov.ua/news/32629.html>.
3. Іванова В.М. Заходи щодо збереження ґрунтів і підвищення продуктивності агроландшафтів басейну річки Молочної / В.М. Іванова, О.В. Непша, М.М. Стецишин // Нові виміри наукового пізнання: збірка Матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 15 травня 2017 р. – Переяслав-Хмельницький, 2017. – Вип. 1. – С. 105–110.
4. Іванова В.М. Экологические аспекты орошения земель в Запорожской области / В.М. Иванова, А.В. Непша, Т.А. Сапун, Г.В. Тамбовцев // Сучасний світ як результат антропогенної діяльності: збірник матеріалів II-ї Всеукраїнської наукової інтернет-конференції з міжнародною участю «Сучасний світ як результат антропогенної діяльності. – Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2018. – С. 67–70.
5. Іванова В.М. Основні чинники деградації земель Запорізької області / В.М. Іванова, О.В. Непша // Географія та екологія: наука і освіта: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Умань, 19-20 квітня 2018 р. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. – С. 234–235.
6. Іванова В.М. Сучасний геоекологічний стан земельних ресурсів та ґрунтів Запорізької області / В.М. Іванова, О.В. Непша // Соціальні та екологічні технології: актуальні проблеми теорії та практики: матеріали X міжнародної інтернет-конференції, (Мелітополь, 24-26 січня, 2018 року). – Мелітополь: ТОВ «Колор Принт», 2018. – С. 95–97.
7. Іванова В.М. Зрощення з Каховського магістрального каналу як елемент еколого-меліоративного навантаження на ґрунтові ресурси Запорізької області / В.М. Іванова, О.В. Непша, О.М. Шелудько // Science, research, development, 29.04.2018-30.04.2018, Barcelona (Spain). – Warszawa: Sp.

z.o.o. «Diamond trading tour», 2018. – С. 35–39.

8. Непша О.В. Екологічний стан земельного фонду та ґрунтів Запорізької області / О.В. Непша, Т.В. Зав'ялова // Екологічний стан природно-територіальних комплексів Запорізької області і суміжних територій в умовах сучасного природокористування / Відп. ред. Л.М. Даценко, В.П. Воронка. – Мелітополь: «Люкс», 2006. – С. 151–164.

9. Прохорова Л.А. Основные факторы антропогенного воздействия на земельные ресурсы Запорожской области / Л.А. Прохорова, А.В. Непша, Т.В. Зав'ялова // Сучасний світ як результат антропогенної діяльності: збірник матеріалів II-ї Всеукраїнської наукової інтернет-конференції з міжнародною участю «Сучасний світ як результат антропогенної діяльності». – Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2018. – С. 64–67.

10. Прохорова Л.А. Шляхи оптимізації геоecологічного стану земель сільськогосподарського призначення басейну річки Молочної / Л.А. Прохорова, О.В. Непша, Т.В. Зав'ялова // Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи: збірник матеріалів III-ї Міжнародній науково-практичній конференції. – Баку-Ужгород-Дрогобич: Посвіт, 2017. – С. 13–15.

11. Прохорова Л.А. Вітрова ерозія ґрунтового покриву басейну річки Молочної та заходи боротьби з нею / Л.А. Прохорова, О.В. Непша, Т.В. Зав'ялова // Сучасний світ як результат антропогенної діяльності: збірник матеріалів конференції. – Мелітополь: Вид-во Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, 2017. – С. 85–86.

12. Прохорова Л.А. Геоecологічні проблеми земельних ресурсів та ґрунтів басейну річки Молочної / Л.А. Прохорова, О.В. Непша, Т.В. Зав'ялова // Північне Приазов'я: проблеми регіонального розвитку у міжнародному контексті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2017. – С. 70–73.

13. Програма збереження та відтворення родючості ґрунтів у Запорізькій області на 2014–2018 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua/news/34847/programi-u-sferi-apk.html>.

14. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Запорізькій області у 2017 році: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua>.

15. Стецишин М.М. Сучасні геоecологічні проблеми ґрунтів Запорізької області / М.М. Стецишин, С.В. Гришко // Географія та туризм. – №28. – 2014. – С. 269–278.